

Reglerteknik och konjunkturstabilisering

Lamm svarar Thalberg och Nyberg

Låt mig först erkänna att jag inte själv är expert på reglerteknik, miljöskadad som jag är av att ha haft skickliga medarbetare och kolleger på Asea som utvecklat både teori och praktik på området — faktiskt ända sedan tjugotalet. Detta har gett mig tillfälle att allmänt sett följa med på området, som varit av oundgänglig betydelse för utvecklingen av system inom elkrafttekniken.

Jag är tacksam för de litteraturhänvisningar som båda kommentatorerna har lämnat men har tyvärr inte haft tid före denna replik att läsa allt. Det jag har läst, bl a i Journal of Econometrics, bekräftar vad Lars Nyberg antyder om ett gap mellan de teoretiskt-matematiska studierna i ämnet och de talrika uppsatser — exempelvis i Ekonomisk Debatt — som behandlar det makro-ekonomiska systemet med sikte på den praktiska politiken. På denna senare sida av "gapet" ligger även t ex Samuelssons digra lärobok Economics, som bl a avfärdar självsvängningstanken i ett enda stycke på åtta rader, slutande med orden "We cannot rule out such an internal theory. Nor can we be satisfied with it as it stands, for it says and explains little".

På det tekniska området lider man ibland av dylika gap som ett hinder för verkliga framsteg. Själv brukade jag be den matematiker, som bara fyllde sidorna med formler, att arbeta om sitt verk med interfolierade utförliga förklaringar och uttydningar i praktiska termer — och ofta resulterade den omarbetningen i en

helt annan och riktigare lösning på det behandlade problemet! Jag instämmer helt i Nybergs påpekande att det är det reglertekniska *synsättet* på de ekonomiska problemen som kan vara användbart, och när jag har nämnt ordet matematik har jag just syftat på de allmänna matematiska funktioner och begrepp som kommer in i *tänkandet*, och ej nödvändigtvis på ett kvantitativt räknande.

Låt mig också peka på betydelsen av att man rör sig med det mest produktiva komplexet av begrepp. Inom teknologin finner man ofta att en nyttig ny produkt kan uppfinnas enbart genom att man byggt *tänkandet* på ett nytt komplex av begrepp och utan att man upptäckt några nya naturfenomen. Det har länge förvånat mig att den p g a penningens existens ytterst ömtåliga balansen mellan spar- och investeringsavsikter intar en så undanskymd plats både i ekonomiska läroböcker och artiklar, för att inte nämna konjunkturbetraktelser i affärstidningarna. Kunde inte dock detta begrepp vara produktivt att röra sig med i alla konjunkturstudier? Utgör konjunkturvariationerna en självsvängning — och vad kan de annars vara? (vi tror ju inte längre att det är solfläckarna) — så måste det ju vara av största betydelse att detta fenomen används som utgångspunkt. Även om man ännu inte funnit den återföringsmekanik som kan bota svängningen.

Intuitivt vill säkert många ekonomiska rådgivare rekommendera sådana åtgärder

som motverkar svängning — så t ex är det just nu uppenbart att Federal Reserves ordförande, Arthur Burns, trots att USA-konjunkturen ännu har en lång väg att gå, vill moderera stimulansåtgärderna just för att undvika den "boom" som senare kunde svänga tillbaka till recession. Kanske kan ett stycke självsvängning därigenom undvikas — men ändå långt från de mål rörande stabilt penningvärde och sysselsättning som alla önskar sig.

Inom parentes vill jag påpeka något som är ganska typiskt när två olika vetenskapsgrenar konfronteras med varandra, nämligen den olika betydelse man ofta lägger in i ett ord. Björn Thalberg talar om "feed-back" men också om "feed-forward", tydande på att han avser bakåt eller framåt *i tiden*; tekniker däremot använder begreppet feed-back eller återföring för att beteckna hur man låter en styrd storhet eller någon av dess derivator eller integraler återverka på den styrande storheten. Man tar därvid hänsyn till systemets tidsfaktorer, men inom reglertekniken finns mig veterligen inget begrepp som skulle motivera termen feed-forward.

Ingendera av mina två aktade kommentatorer motsäger mig i fråga om nödvändigheten av två *olikverkande variatorer* för att uppnå de två målen och ett stabiliserat förlopp. Själv tror jag att studier som bara inriktar sig på en variator eller flera likverkande variatorer är både teoretiskt och praktiskt tämligen futila, även när det gäller svängningsdämpning. Thalberg avvisar dock den andra variatorn såsom omöjlig att finna, medan Nyberg anser att jag ställt ett onödigt krav när jag begär minst två *olikverkande variatorer*. Med "omöjlig" synes Thalberg avse att finnan det ligger utanför "det politiskt möjliga".

Själv har jag intrycket att en lösning utan den andra variatorn är omöjlig — och därmed avviker väl min uppfattning från Friedmans. Åtminstone så länge vi har ett arbetslöne monopol som framtvingar en ökning av arbetskostnaderna som är större än ökningen i produktiviteten så torde inte ens den mest restriktiva penningpolitik kunna hålla penningvärdet konstant utan stor arbetslöshet. Ja, man kan gå ett steg längre och i den situationen säga med Thalberg, att det vore omöjligt att finna en andra variabel med en så stark verkan att man kunde ernå den tvåfaldiga stabiliseringen.

Den regeringspolitik enligt Bent Hansen som Thalberg citerar, må tillfälligt kunna rätta till situationen, men skall

man fortlöpande kunna reglera och styra på ett dynamiskt riktigt sätt så måste säkert båda variatorerna handhas av organ som har minst samma integritet och snabba handlingsförmåga som centralbankerna nu besitter.

Jag förstår väl nationalekonomernas dilemma; de måste inrikta sina huvudsakliga ansträngningar på passabla lösningar och klarlägganden i den politiska värld de lever i. Både storheterna och funktionerna mellan dem är oklarare än mestadels inom tekniken, för att inte nämna sådana absurda irrationaliteter som Thalberg exemplifierar med "penning-illusionens" glädjeverkan hos löntagarna.

En annan skillnad mot det tekniska området är ju att nationalekonomins handhavare sällan är fackmän — en teknokrati handhavd av icke-tekniker!

Men, trots dessa irrationaliteter av politisk art som utgör dagens verklighet, vore det inte samtidigt en uppgift för den nationalekonomiska vetenskapen att parallellt ägna sig åt försök att finna en lösning på längre sikt som inte godtar de sjukdomsdrag som inflation och periodisk arbetslöshet innebär? En lösning som i verkligheten skulle gagna alla, även om det kan te sig svårt att övertyga människor därom och att värva samverkan av dem som idag finner sin uppgift inom de mäktiga kollektiven. Särskilt de som är oroad av dagens politiska utvecklingstendens och önskar bevara den fria företagsamheten och marknaden, borde känna sig manade att finna en åtminstone hypotetiskt gångbar metodik till botandet av dessa sjukdomsdrag. Och formulera de motsvarande rollerna för det samhällsstyre som dock är ansvarigt för en av problemets källor, pengarna. Kanske är det denna brist på *arbetshypoteser* för en fri ekonomi utan dessa sjuka drag, som Hayek har i tankarna när han kritiserar sin egen yrkeskår, en underlåtenhetssynd snarare än "a mess we have made of things".

Även om det hela blott vore en akademisk övning, så vill man fråga sig om inte den oerhörda utveckling, som det fria marknadssystemet med penningushållning medfört för Västerlandets folk, är motiv nog för att söka en lösning på dess två dominerande kvarstående problem, även om den bleve mycket okonventionell. Kanske skulle en väg påträffas som kunde försvaras från både praktisk och mänsklig synpunkt, så att man till slut såg att endast fördomar och trånga maktintressen står hindrande. Re-

dan det att kunna presentera en sådan lösning skulle ha en psykologisk för att inte säga moralisk betydelse i kampen mot de totalkollektiva tendenser som idag hotar själva livsglädjen för människor.

Under tiden borde väl, trots Nybergs defaitism på den punkten, ekonomerna kunna klart upplysa folk om själva existensen av det dilemma som de två variablerna innebär. Våra ekonomer har dock tillträde till tidningarnas spalter och undervisningen på vissa gymnasielinjer (eller kanske även den läggs upp av icke-ekonomer?). Kanske kunde man komma så långt att politikerna åtminstone har

dåligt samvete när de pratar i nattmösan!

Jag är Björn Thalberg och Lars Nyberg mycken tack skyldig för deras upplysande och toleranta kommentarer liksom redaktionen för publicerande av min lekmannaartikel. Vill även begagna detta tillfälle att alldeles särskilt tacka professor Erik Dahmén — utan att belasta honom med något ansvar för vad jag har skrivit — men för värdefulla råd och påpekanden som bland annat lett till att en del annat förblivit oskrivet.

Tekn dr *Uno Lamm*
Californien